

Лазебна О. А.,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ

ВЖИВАННЯ ПРИСЛІВНИКІВ ОЦІНКИ У СПОЛУЧЕННІ З ДІЄСЛОВИМ *SICH FÜHLEN* У ТВОРАХ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ТА АВСТРІЙСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Сучасне мовознавство демонструє постійну увагу до оцінного аспекту у спілкуванні. У даній статті досліджуються прислівники оцінки у сполученні з дієсловом *sich fühlen* в німецькій та австрійській художній літературі XXI століття.

Ключові слова: оцінка, шкала оцінки, засоби вираження оцінки, прислівники, прикметники.

Современное языкознание демонстрирует постоянное внимание к оценочному аспекту в общении. В данной статье исследованы наречия оценки в сочетании с глаголом *sich fühlen* в немецкой и австрийской художественной литературе XXI века.

Ключевые слова: оценка, шкала оценки, средства выражения оценки, наречия, прилагательные.

Modern linguistics demonstrates steady attention to the aspect of assessment in intercourse. Adverbs of assessment in combination with a verb «*sich fühlen*» in German and Austrian literature of XXI century are investigated in this article.

Key words: an assessment, scale of assessment, means of expression of assessment, adverbs, adjectives.

Актуальність теми даного дослідження визначається недостатнім вивченням парадигми оцінних лексичних одиниць, вживаних носіями німецької мови та її австрійського варіанту, а саме групи прислівників оцінки у сполученні з дієсловом *sich fühlen*, характерною особливістю яких (прислівників) є модифікація саме процесуальних, а не предметних понять.

Доцільним є дослідження специфіки функціонування оцінних прислівників у сполученні із вказаним дієсловом на матеріалі художніх творів, жанрова особливість яких полягає в продуктивному використанні оцінної лексики та активному відображенні в них динаміки лінгвістичних процесів останніх років.

Наукова новизна роботи полягає у виборі в якості об'єкта дослідження прислівників у сполученні з дієсловом *sich fühlen*, аналіз оцінної функції яких до сьогодні не здійснювався в германістиці.

Матеріалом для дослідження слугували приклади з художніх творів XXI століття. Кожен письменник представлений лише одним твором. На основі суцільного аналізу текстів була складена картотека, яка включає близько 100 речень. На картках фіксувалося речення, в якому вжито прислівник оцінки у сполученні зі згаданим дієсловом, а також знаки «+» чи «-», що вказували на позитивну чи негативну оцінку висловлення. Джерелами прикладів стали художні твори сучасних німецьких письменників, таких, як Клеменс Майер («Коли ми мріяли»), Шарлотте Лінк («Чужий гість») та австрійських письменників Маріанне Грубер («В замок»), Арно Гайгер («У нас все добре»), Томас Главнік («Життя бажань») загальним обсягом 1947 сторінок.

Предметом аналізу в даній роботі є особливості функціонування прислівників оцінки у сполученні з дієсловом *sich fühlen*. У виборі предмета дослідження керуємося необхідністю систематизації та інвентаризації прислівників оцінки у сполученні із вказаним дієсловом за оцінною шкалою.

У німецькій мові прислівники у сполученні з дієсловом є такою частиною мови, яка викликає дискусії та суперечливі погляди на віднесення їх саме до цієї частини мови. Хоч етимологічний зміст терміна «прислівник» (лат. *adverbium*) вказує на його переважно придієслівне (адвербіальне) вживання, це лише одна із функцій, властивих даній категорії лінгвістичних одиниць, що свідчить про багатоплановість та поліфункціональність слів цього розряду [3, с. 19]. Так, наприклад, Вальтер Юнг в «*Grammatik der deutschen Sprache*» зауважує, що «між прикметником та прислівником немає принципової граматичної різниці» [10, с. 301]. Погоджуючись з Лотце, Юнг стверджує, що «прислівники знаходяться у такому ж зв'язку з дієсловами, як прикметники – з іменниками». І прикметник, і прислівник мають можливість у певний спосіб прикріплюватися до певної частини мови [11, с. 301-302]. Айзенберг робить спробу категоризувати частини мови за синтактико-дистрибутивними та морфологічними ознаками. Він вважає, що прикметники можуть, як і за визначенням Дудена, вживатися в атрибутивній, предикативній та прислівниковій функціях [5, с. 16].

Про проблему розмежування прикметника і прислівника у «прислівниковій позиції» висловлюється Айзенберг у своїй праці «*Der Satz*». Він критично сприймає твердження Адмоні стосовно цієї проблеми, зауважуючи, що приписувані Адмоні риси прикметниковому прислівнику є неправильними. Так, припущення, що *schnell* в *Er rennt schnell* є тому прислівником, що він вживається у відповідній позиції, як і «справжній» прислівник (*heute, dort, leider*), є неправильним, оскільки і «справжні» прислівники можуть зустрічатися в інших позиціях, як це можуть прикметникові прислівники. Тому «справжнім» прислівникам мала б бути дана інша назва, яка призвела б того, що між такими частинами мови, як прикметник і прислівник, існувала б інша частина мови [6, с. 208].

Як вказував Л. В. Щерба, «категорія прислівників є виключно формальною категорією, оскільки значення її співпадає зі значенням категорії прикметників, що очевидно із порівняння таких пар, як *легкий / легко; бадьорий / бадьоро* і т. д. [3, с. 26].

Проблема прикметника-прислівника базується на теорії синтагматичного релятивізму значення слова. Так, Есперсен (1958) та Амманн (1962) вважають, що слова поза контекстом в аналітичних мовах мають лише денотативне значення і граматично можуть визначатися лише в синтагматичному зв'язку [13].

Прислівники різноманітні за своєю семантикою (наприклад, прислівники часу, місця, причини і мети, модальні прислівники і т. д.), проте оцінну функцію можуть виконувати лише прислівники способу дії.

Вихідним моментом даної роботи є положення, що прислівники способу дії у сполученні з дієсловами корелюють з однокореновими незмінюваними прикметниками (тобто, в короткій формі) та виконують оцінну функцію.

У роботі аналізуються лише ті прислівники оцінки, які зустрічаються у досліджуваних текстах з дієсловом *sich fühlen*. Одиниці типу *gut* у сполученні з дієсловом *sich fühlen* вважаємо прислівниками.

Оцінний «лексикон, граматикон і прагматикон» створюють індивідуальність як «мовної особистості», так і художнього тексту [4, с. 5]. Оцінка часто є основою мовленнєвого акту, його мотивом, смисловим завданням, від якого залежить формування висловлення [4, с. 59].

На думку О. М. Вольф, «оцінка характеризується особливою структурою, що містить ряд обов'язкових та факультативних елементів. Цю структуру можна представити як модальну рамку, яка накладається на висловлення і не співпадає ні з його логіко-семантичною побудовою, ні з синтаксичною». Основними елементами оцінної модальної рамки є її суб'єкт та об'єкт, пов'язані оцінним предикатом. Окрім того, в модальну рамку оцінки входять, як правило, імпліцитно, шкала оцінки та стереотипи, на які орієнтована оцінка в соціальних уявленнях мовців [1, с. 11-12].

У психолінгвістичних дослідженнях оцінна шкала складається із семи елементів, що відповідає деякій психологічній реальності: дуже добре – добре – досить добре – середньо (нейтрально) – досить погано – погано – дуже погано [4, с. 31]. На думку О. М. Вольф, «оцінна шкала не любить положення рівноваги, в самій її суті лежить асиметрія: норма та середнє не співпадають, норма зсунута до позитивної частини шкали [2, с. 99].

На перший погляд здається, що ознака «добре» або «погано» завжди присутня у складі оцінного слова як його семантичний компонент. Наприклад, *bekommen, hundsmiserabel, elend (-), wohl, sicher, geborgen (+)*. Проте у багатьох слів, що включають оцінку, знак не детермінований. Наприклад, у *erwählt, durchbohrt*. Знак в таких випадках визначається висловленням в цілому, тобто місцем відповідної ситуації в ціннісній картині світу [1, с. 19]:

Er fühlte sich erwählt und verdammt zugleich, und er fragte sich ob es so sein musste, ob es eine existenzielle, metaphysische Notwendigkeit war, eine Erfahrung, die jeder machen musste: jemanden zu lieben, den man nicht haben konnte (-) [9, с. 64].

Karen fühlte sich von seinen bösen Blicken förmlich durchbohrt, als sie die Straße weiter entlangging, um endlich den Feldweg zu erreichen und hundert Meter weiter im Schutz des Waldes unterzutauchen [11, с. 28].

Дескриптивний компонент значення слова «виснажений – ослаблений, змучений утомою, працею і т. ін.» [14] оцінюється в «картині світу» як негативна риса, і як наслідок, висловлення містить оцінний компонент «це погано»:

Er fühlt sich ausgelaugt, er ist es auch [7, с. 318].

Auch Alma fühlt sich ausgelaugt, hungrig [7, с. 359].

Та ж ситуація з дескриптивним компонентом «пригнічений – охоплений гнітючими, важкими, болісними почуттями» [15]:

Er fühlte sich bekommen [8, с. 57].

В наступному експресивному висловленні зі знаком питання в кінці речення особливо актуалізований оцінний смисл завдяки особливому інтонаційному оформленню:

Ob sie sich vorstellen konnte, wie gedemütigt er sich gefühlt hatte? [11, с. 446].

Слід зазначити, що тісний атрибутивний зв'язок між придієсловним прислівником та дієсловом створює достатні передумови для утворення більш чи менш сталих словосполучень. Наприклад, *sich unwohl fühlen*.

Враховуючи зауваження дослідників з приводу структурної організації шкали оцінки, інвентаризація прислівників оцінки, які «притягуються» досліджуваним нами дієсловом на матеріалах вибірки з 3 австрійських та 2 німецьких романів, може здійснюватися наступним чином:

ОЦІННА СИТУАЦІЯ /МОДЕЛЬ	ШКАЛА ОЦІНКИ					
	Дуже добре	Добре	Досить добре	Досить погано	Погано	Дуже погано
<i>sich fühlen+Adv. /Part. I/II</i>	<p>Geistig hingegen fühlt er sich nach all den Aufregungen sehr konzentriert, sehr hell, was in letzter Zeit selten genug vor- kommt [7, S. 202].</p>	<p>Nun, da ihn alle verlassen hatten, fühlte er sich nicht erleichtert, wie er es erwartet hatte, aber auch nicht bedrückt, sondern befreit von etwas, das er nicht benennen konnte, das nicht fehlte, keinen leeren Raum hinterließ, er fühlte sich nur eben freier, freier, freilich auf eine ihn ausliefernde Weise [9, S. 220].</p>	<p>Karen hatte inzwischen drei Schnäpse getrunken und fühlte sich für das bevorstehende Abenteuer halbwegs gewappnet [11, S. 205].</p> <p>Noch nie in seinem Leben, sagte Fred, hat er sich so wohl gefühlt, mit einer Hand an die bar genagelt [12, S. 11].</p> <p>Jonas hob mit einer Geste des bedauerns die Arme, doch mit einem Mal fühlte er sich frei [8, S. 315].</p>	<p>Beim Gedanken an Johanna fühlt Philipp sich unbehaglich [7, S. 56].</p> <p>Kenzo hörte nicht auf zu bellen, und Karen, die sich gerade auf das Sofa im Wohnzimmer gesetzt und den Kopf in die Hände gestützt hatte, weil sie sich wieder einmal von den Anforderungen des vor ihr liegenden Tages überwältigt fühlte, raffte sich mühsam auf [11, 61].</p>	<p>Es kostet Kraft, mit einem Menschen zu leben, den man nicht mehr liebt. Vielleicht fühle ich mich deshalb so schwer [11, S. 238].</p>	<p>Und dann hätte der Schlag- abtausch begonnen, Wolf hätte sich in red-liche Ent-rüstung hinein- geredet, und sie wäre in Tränen ausgebrochen und am Ende hätte sie sich elend und klein gefühlt, und er sich groß und stark [11, S. 471].</p> <p>Wenn Astor sich vernachlässigt fühlte, zeigte er es auf diese Weise [8, S. 66].</p>

Спостереження за процесом функціонування оцінних висловлень свідчить про те, що кількісний склад прислівників оцінки, вживаних з дієсловом *sich fühlen*, надзвичайно великий через високу емоційність носіїв мови. Проаналізовані приклади свідчать про переважання в негативній оцінній шкалі прислівників з прямою чи опосередкованою оцінною семемою – погано. Варіативність прислівників оцінки у сполученні з дієсловом підкреслює зв'язок атрибутивного значення, виражене прислівником оцінки, з предикативним ядром висловлення в цілому.

Література:

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 227 с.
2. Вольф Е. М. Оценочное значение и соотношение признакою «хорошо» / «плохо» // Вопр. Языкознания. – 1986. – С. 98-106.
3. Гвишиани Н. Б. Полифункциональные слова в языке и речи. Уч. пособие. – М. : «Высшая школа», 1979. – 200 с.
4. Маркелова Т. В. Семантика оценки и средства ее выражения в русском языке. Уч. пособие. – М. : МПУ, 1993. – 125 с.
5. Brandl L. Zur Unterscheidung der Wortarten Adjektiv und Adverb in adverbialem Gebrauch. GRIN Verlag, Januar 2008. – 24 s.
6. Eisenberg P. Grundriß der deutschen Grammatik. Der Satz. Bd. 2. Stuttgart u. a.: Metzler, 2004. – 576 s.
7. Geiger A. Es geht uns gut. Roman. / A. Geiger – Wien : Carl Hanser Verlag, 2005. – 390 s.
8. Glavinic T. Das Leben der Wünsche. Roman. / T. Glavinic – München : Carl Hanser Verlag, 2009. – 319 s.
9. Gruber M. Ins Schloss. Roman. / M. Gruber – Innsbruck : Haymon Verlag, 2004. – 240 s.
10. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache. VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 1973. – 518 s.
11. Link Ch. Der fremde Gast. Roman. / Ch. Link – München : Wilhelm Goldmann Verlag, 2005. – 480 s.
12. Meyer C. Als wir träumten. Roman. / C. Meyer – Frankfurt am Main : S. Fischer Verlag GmbH, 2010. – 518 s.
13. <http://www2.rz.huberlin.de/linguistik/institut/syntax/krakau2006/beitraege/maxymtschuk.pdf>
14. <http://sum.in.ua/s/vysnazhenyj>
15. <http://sum.in.ua/s/pryghnichenyj>